

Roel Vande Winkel

Německé filmové hvězdy v okupované Belgii jako kulturní aktéři (1940–1944)

Pokus o přiblížení německé filmové produkce belgickému obyvatelstvu prostřednictvím známých německých herců byl úspěšný, jak dokládá příklad návštěvy Mariky Rökkové. Vystoupení této umělkyně v Bruselu a zvláště pak v Antverpách byla přijata s nadšením. Snímek KORA TERRY dosáhl tržeb jako v nejlepších předválečných letech. Kromě toho přítomnost paní Rökkové zvýšila také návštěvnost filmu VALČÍK Z ONĚGINA. Ohlas, jakého vystoupení paní Rökkové dosáhla, ukazuje, že bude v budoucnu nutné takovéto akce opakovat a zvýšit úspěšnost německých filmů pomocí osobního nasazení známých herců.¹⁾

*Belgické oddělení propagandy, zpráva o činnosti oddělení a stavu propagandy
za období od 15. do 26. února 1941*

Úvod: Filmové hvězdy jako kulturní aktéři?²⁾

Filmové hvězdy si režim nacistického Německa hýčkal daňovými výhodami, tituly či různými oceněními.³⁾ Na oplátku od nich žádal, aby hrály „důležitou roli jako reprezentanti nové národněsocialistické kultury a aktéři ideologického vzdělávání“.⁴⁾ Řada autorů se již věnovala detailní analýze zejména ženských filmových hvězd, například Zarah Leandrové nebo Mariky Rökkové,⁵⁾ a někteří se zabývali i způsobem, jakým tyto hvězdy podporo-

1) Centre for Historical Research and Documentation on War and Contemporary Society (CEGESOMA), German Records Microfilmed at Alexandria (GRMA), T 77 — svitek 982, s. 11.

2) První verzi tohoto textu jsem prezentoval na workshopu *Cultural transfer(s) between Belgium and Germany, 1940–1944 / Kulturtransfer zwischen Belgien und Deutschland, 1940–1944* v Bruselu v dubnu 2017.

3) Srov. Jana Bruns, *Nazi Cinema's New Women*. Cambridge: Cambridge University Press 2009, s. 27. Felix Moeller, *The Film Minister: Goebbels and the Cinema in the „Third Reich“*. Stuttgart – London: Axel Menges 2010, s. 173–174.

4) Bruns, c. d., s. 10.

5) Kromě už zmíněné publikace Jany Brunsové srov. dále Antje Ascheid, *Hitler's Heroines: Stardom and Womanhood in Nazi Cinema*. Philadelphia: Temple University Press 2003; Friedemann Beyer, *Die Ufa-Stars*

valy národněsocialistický režim, například navštěvováním společenských událostí, podporou dobročinné akce Zimní pomoc (*Winterhilfe*) nebo vystoupeními pro německé vojenské jednotky. Pokud je mi ale známo, věnovaly se všechny dosavadní studie výhradně tomu, jak byly filmové hvězdy využívány k oslovení publika německého, nikoli zahraničního.

Tato studie, která navazuje na probíhající výzkum německé reorganizace belgického filmového průmyslu v letech 1940–1944, je prvním krokem tímto směrem. Pomocí rekonstrukce návštěv okupované Belgie, uskutečněných některými filmovými hvězdami, se snažím prozkoumat, do jaké míry měly tyto cesty propagovat německou kulturu. Bylo by možné namítnout, že ty největší (ženské) filmové hvězdy Německa nebyly vůbec německé národnosti, a sotva tak mohou být považovány za reprezentant(k)y německé kultury. Kristina Söderbaumová a Zarah Leanderová se narodily ve Švédsku, Lilian Harveyová měla anglo-německý původ a Marika Rökková byla Maďarka. Jak ale poznamenává Antje Ascheidová, „využívání svůdnosti a exotického vzhledu hereček bylo spíše pravidlem než výjimkou“.⁶⁾ Ostatně obdobně platí, že jak za oceánem, tak v těch částech Evropy, kde nebyly americké filmy zakázané, byly Marlene Dietrichová (Němka), Greta Garbo (Švédka) a Ingrid Bergmanová (Švédka) považovány za hollywoodské hvězdy a představitelky americké kultury.

Německé filmy v okupované Belgii na průsečíku kultury a ekonomiky⁷⁾

Správu kinematografie v okupované Belgii mělo v letech 1940–44 na starosti Oddělení propagandy pro Belgii (*Propaganda-Abteilung Belgien*, PAB). Výkonné pravomoci v oblasti filmu měla v rámci tohoto oddělení Skupina pro film (*Gruppe Film*) vedená Robertem von Daalenem. Formálně tato skupina podléhala pouze armádnímu veliteli pro Belgii a severní Francii (*Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich*), ve skutečnosti však musela brát v úvahu jak požadavky Říšského ministerstva lidové osvěty a propagandy (*Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda*), které zastupovalo zájmy německého filmu, tak přání Alfreda Grevena, říšského zmocněnce pro filmový průmysl v Holandsku, Belgii a severní Francii (*Reichsbeauftragter für das Filmwesen in den Niederlanden, Belgien und Nordfrankreich*). Grevenův úřad měl sídlo v Paříži (kde kromě toho Greven vedl i produkční a distribuční firmu Continental Films), ale pro společnost Cautio Treuhand GmbH Maxe Winklera spravoval také několik velkých kin v Belgii. Alfred Greven byl tedy člověk, s nímž bylo nutné počítat.

Zprávy, které jednou za dva měsíce produkovalo PAB (a jeho předchůdce *Propagandastaffel B*), se dochovaly jen pro období od konce srpna 1940 do konce března 1942, tak-

im Dritten Reich. Frauen für Deutschland. München: Heyne Verlag 1991 — rozšířené vydání vyšlo v roce 2012 pod názvem *Frauen für Deutschland. Filmidole im Dritten Reich*; Jo Fox, *Filming Women in the Third Reich*. Oxford: Berghahn 2000; Cinzia Romani, *Le Dive Del Terzo Reich*. Roma: Gremese Editore 1981.

6) Ascheid, c. d., s. 40.

7) Pro detailnější rozpracování tohoto tématu srov. Roel Vande Winkel, *Film distribution in occupied Belgium (1940–1944): German film politics and its implementation by the ‘corporate’ organisations and the Film Guild*. *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 20, 2017, č. 1, s. 46–78.

že téměř dva a půl roku nám v těchto dokumentech chybí. Při jakýchkoli zobecňujících tvrzeních o politice a praktikách PAB je proto zapotřebí velké opatrnosti. Podle dostupných pramenů to však vypadá, že Skupina pro film přebudovala belgickou kinematografii způsobem, který vyhovoval všem zainteresovaným německým subjektům — armádnímu veliteli, ministerstvu propagandy i Grevenovi. Výrazným zásahem byl už zákaz britských filmů (v květnu 1940) a poté i filmů amerických (v srpnu téhož roku, souběžně se zákazem americké filmové produkce ve všech evropských zemích okupovaných Německem). PAB pomocí různých opatření omezilo také počet belgických filmových distributorů i filmů, které nabízeli. I když platí, že se PAB nikdy nesnažilo o ustavení plné německé monopolizace trhu a do belgického filmového hospodářství zasahovalo pouze do takové míry, aby jej nerozvrátilo, v důsledku zásahů došlo k výraznému posílení tržního postavení německého filmu a německých distribučních firem Ufa a Tobis. A protože belgická produkce byla už před válkou velmi nízká a ani za války se jí žádné podpory nedostávalo, soupeřily německé snímky především s francouzskými filmy. Zbavit se této konkurence jejím zákazem ale nebylo možné, a to z více důvodů. V první řadě by takové opatření nebylo prakticky realizovatelné s ohledem na nedostatek filmové suroviny a na potřeby belgických kin (v roce 1941 jich bylo 880), která byla zvyklá nabízet svým návštěvníkům každý týden nový film. Kromě toho by zákaz francouzské produkce a vytvoření německého monopolu byly nepraktické — pokud by se totiž diváci našťvali a přestali chodit do kina, znamenalo by to katastrofu jak z propagandistického, tak z ekonomického hlediska. Některá velká a zisková belgická kina byla během okupace v rukou německých vlastníků a jejich zisky tedy plynuly do Německa. Pro okupanty tak bylo ekonomicky velmi důležité, aby tato kina prosperovala, bez ohledu na to, jaké filmy se v nich promítaly.

Jak ale bylo naznačeno, hrála kromě ekonomických faktorů důležitou roli také ideologická kritéria. V úvodu citovaná zpráva PAB odhaluje předpoklad, že německé filmy budou schopné zprostředkovat svým divákům duchovní a jazykový charakter Německa. To byl zvlášť důležitý úkol v případě „německého“ Vlámka, kde se okupační síly snažily prosadit pomocí různých regulačních opatření sblížení s Německem v mnohem větší míře, než tomu bylo ve frankofonní části Belgie. Důsledkem této provlámské politiky (tzv. *Flamenpolitik*) bylo, že německé filmy distribuované ve vlámské části Belgie musely být promítány v původní jazykové verzi: měly sice nizozemské titulky, ale nikdy se nedabovaly, protože vlámské publikum se mělo seznamovat s německým jazykem. Jedinou výjimku představoval snímek WENN DIE SONNE WIEDER SCHEINT z roku 1943 — autor předlohy, vlámský spisovatel Stijn Streuvels, si totiž smluvně vymínil podmínku, že německá filmová adaptace jeho románu *De Vlaschaard* musí být nadabována do vlámstiny.⁸⁾ V případě novějších francouzských filmů pak PAB se záměrem oslabit postavení francouzštiny žádalo, aby se ve Vlámku uváděla vždy verze nadabovaná pro německý trh do němčiny.

Současně se řada německých filmů dabovala do francouzštiny s cílem zvýšit jejich atraktivitu pro frankofonní trh (tedy Francii, část Švýcarska nebo francouzské Maroko). Tyto verze byly autorizovány i pro frankofonní část Belgie (Valonsko), ale ve Vlámku se

8) Z vlámského dialektu ale nakonec sešlo s ohledem na distribuci filmu v Holandsku. Srov. k tomu Roel Vande Winkel a Ine Van linthout, *De Vlaschaard 1943. Een Vlaams boek in nazi-Duitsland en een Duitse film in bezet België*. Kortrijk-Brussel: Groeninghe 2007, s. 151–154.

uvádět nesměly. V belgickém hlavním městě Bruselu (které se nachází uprostřed Vlámška a kde se mluví převážně francouzsky) si majitelé kin mohli vybrat mezi dabovanou a titulkovanou verzí, což ve výsledku často znamenalo, že se zde německé filmy promítaly s francouzským dabingem.

Návštěvy: chronologický faktografický přehled

Interní oborový časopis *CINEMA* informoval na počátku roku 1941 belgické filmové podnikatele a filmaře, že původem švédská filmová hvězda Zarah Leanderová přijede 1. února 1941 do Bruselu a že bude brzy zveřejněn detailní program její návštěvy.⁹⁾ Ta byla ale nakonec zrušena, a tak první německou hvězdou, která do Belgie dorazila, byla Marika Rökková. Ta společně se svým manželem Georgem Jacobym přijela v únoru 1941 propagovat nový film studia Ufa *KORA TERRY*, který režíroval Jacoby a v němž hrála Rökková dvojroli povahově protikladných dvojčat, tanečnic jménem Kora a Mara. Při té příležitosti mohla propagovat i některé své starší snímky, jež byly v okupované Belgii také uváděny. Návštěvu organizačně zajišťovala bruselská pobočka společnosti Ufa, tedy distributor propagovaného filmu. Důležitost připisovaná této návštěvě je patrná i z toho, že bruselská pobočka Ufy o ní sepsala dvoustránkovou zprávu a poslala ji na exportní oddělení (*Auslandsabteilung*) v Berlíně, které pak rozeslalo kopie na nejvyšší místa v rámci Ufy, ale také na říšské ministerstvo propagandy, Říšskou filmovou komoru, Maxi Winklerovi a dalším adresátům. Brzy poté psal o cestě Rökkové do Belgie také německý tisk.¹⁰⁾

Rökková přijela společně s Jacobym na bruselské Severní nádraží v pátek 21. února, kde byli přivítáni svými obdivovateli. V hotelu Métropole se uskutečnila tisková konference, která probíhala v němčině, a po ní se manželský pár zúčastnil premiéry filmu *KORA TERRY*, konané přímo naproti, v prestižním kině Eldorado s kapacitou 2 352 diváků. Podle zprávy vypracované Ufou bylo publikum tak žádostivé tohoto představení, že při tlačení ci poškodilo vstupní dveře (v tisku se ovšem tato informace neobjevila). Rökková na pódiu tančila a zpívala písně z filmů *BYLO TO NOCI MÁJOVÉ* a *TANEČNICE JANINA*. Publikum bylo u vytržení a zmíněná zpráva Ufy se chlubila tím, že Rökková musela kino opustit bočním vchodem, jinak by ji diváci nenechali odejít. Následně se manželé odebrali na soukromou párty se členy NSDAP, PAB a německých drah.¹¹⁾ Následující den, tedy 22. února, odjeli autem do Antverp, zatímco je podle zpráv v tisku marně čekaly tisíce příznivců na Hlavním nádraží. Na oběd je hostil velitel města (*Ortskommandant*) a jeho zástupce, poté se odebrali do kina Scala s 1 384 sedadly, kterému se dostalo možnosti uvést v premiéře *KORRU TERRY*. Rökková zopakovala své taneční a pěvecké vystoupení z Bruselu, tentokrát za doprovodu živého orchestru. I v Antverpách se podle tisku dočkala velmi nadše-

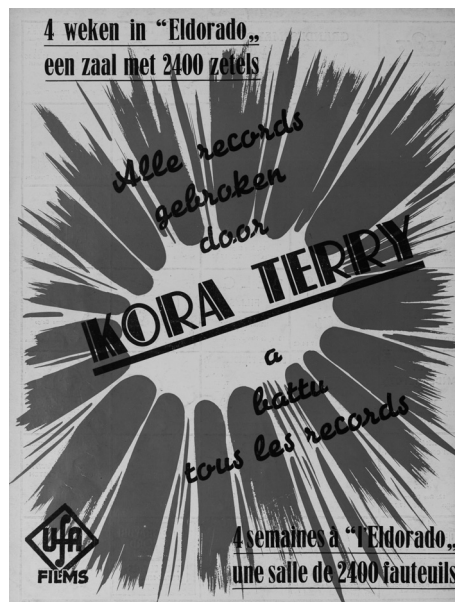
9) Anon., Zarah Leander te Brussel. *CINEMA* 1, 1941, č. 4 (15. 1.), s. 5–6.

10) V sobotu 22. února 1941 vystoupila Rökková v kině Scala. Hostování paní Mariky Rökkové a pana Georga Jacobyho v Belgii (1. březen 1941) (l. 357–358), Bundesarchiv (BArch), R 109 I (Universum-Film), inv. č. 5465. Další informace se objevily v časopise *CINEMA* 1, 1941, č. 7 (1. 3.), s. 5, 18, 22. Pravděpodobně na základě toho informovala o návštěvě i další periodika — deník *Filmkurier* (6. března 1941) a časopis *Filmwoche*, srov. Bruns, c. d., s. 88–89.

11) BArch, R 109 I/5465, l. 358.

Obr. 1: Tato reklama, zaměřená na provozovatele kin, se snažila doložit popularitu Mariky Rökkové pomocí kolekce novinových článků o její návštěvě Bruselu. Na obrázku v levém dolním rohu je Rökková s novináři, v pravém dolním rohu pak s manželem a režisérem Georgem Jacobym. Velká fotografie uprostřed ukazuje frontu na vstupenky. Zdroj: časopis *CINEMA* 1, 1941, č. 13 (1. 6.) s. 6.

Obr. 2: Krátce poté, co Rökková z Belgie odjela, ohlásila společnost Ufa, že se její film KORA TERRY (jehož propagace byla hlavním cílem návštěvy) promítá v bruselském kině Eldorado už čtyři týdny v řadě.

Zdroj: časopis *CINEMA* 1, 1941, č. 8 (15. 3.), s. 6.

ného přijetí. Následujícího dne pak Rökková buďto přímo v Antverpách, nebo někde v blízkém okolí navštívila německé vojáky¹²⁾ a poskytla přitom rozhlasové interview.¹³⁾ Původně se měla návštěvě Rökkové věnovat také belgická verze zahraničního filmového týdeníku Ufy, ale z neznámých důvodů z toho sešlo.¹⁴⁾ Není ovšem pochyb o tom, že tato návštěva a její mediální pokrytí posílily popularitu Mariky Rökkové. Kino Scala dvakrát prodlužovalo uvádění filmu KORA TERRY (uvádět stejný film po tři týdny bylo velmi vzácné) a přinutilo belgického režiséra Jana Vanderheydena odložit premiéru jeho nového filmu VEEL GELUK, MONIKA!¹⁵⁾ Úspěšnost návštěvy zdůraznila také zpráva PAB, kterou jsem citoval v úvodu, a propagační materiály publikované Ufou.

12) Je pozoruhodné, že belgické noviny tuto návštěvu vůbec nezmiňují, zatímco německé jí věnují značnou pozornost.

13) „Nezávisle na konaných filmových představeních uskutečnilo Radio-Bruxelles s paní Rökkovou rozhlasový rozhovor“. (BArch, R 109 I/5465, I. 358).

14) Srov. Roel Vande Winkel, *Nazi newsreels and foreign propaganda in German-occupied territories: the Belgian version of Ufa's foreign weekly newsreel, ATW (1940–1944). Part 2: annotated catalogue of Belgian ATW-versions*. Disertační práce. Ghent: University of Ghent 2003, s. 46–48.

15) Roel Vande Winkel a Dirk Van Engeland, *Edith Kiel & Jan Vanderheyden: Pioniers van de Vlaamse film*. Brussels: Cinematek, s. 109.

Obr. 3: Zarah Leanderová rozmlouvá s manažerem belgické pobočky Ufy Helmutem Schaefferem v hotelu Métropole v Bruselu. Zdroj: časopis *CINEMA* 1, 1941, č. 13 (1. 6.), s. 6.

V autobiografii z roku 1976 Rökková tvrdí, že byla k cestě do Bruselu přinucena a že se jí tam vůbec nechtělo: „Jednoho dne přišel pokyn: mám prý jet do Bruselu uklánět se před filmem KORA TERRY. Měla jsem strach. Jeden velmi prominentní pár už na podobné akci vypískali. Němce otevřeně nenáviděli. [...] do Bruselu jsem odjela se strachem a skepsí.“¹⁶⁾ Na dalších řádcích pak Rökková popisuje, jak byla ke svému velkému překvapení vítána davem fanoušků na bruselském Severním nádraží. Nadšeně vzpomíná na vřelé přijetí a tvrdí, že až zde si poprvé uvědomila, jaký mezinárodní potenciál mají filmy, které natáčela se svým manželem.¹⁷⁾ Onen „prominentní německý pár“ (snad herecký?), který měl být vypískán belgickým publikem, se mi nepodařilo identifikovat a je docela dobře možné, že je pouze výplodem hereččiny fantazie, podobně jako tvrzení o belgických novinářích, kteří ji měli žádat o „drby z hitlerovského Německa“. Za zmínku stojí skutečnost, že Rökková v knize nezmiňuje večírek se členy NSDAP, oběd s velitelem města ani návštěvu německých vojáků. To samozřejmě není u poválečných memoárů nic výjimečného. Stejně jako všechny ostatní filmové hvězdy, které se rozepsaly o své kariéře v nacistickém Německu, i Rökková tvrdí, že Goebbels ji nesnášel.¹⁸⁾

Další německou hvězdou, která se vypravila do Belgie, byl populární komik Heinz Rühmann a jeho méně známá manželka, herečka Hertha Feilerová. Na cestu se vydali někdy počátkem dubna 1941, v hotelu Métropole poskytli rozhovor tisku a frankofonní novináři byli velmi potěšeni tím, že oba mluvili francouzsky. Zúčastnili se promítání snímku *PARADIES DER JUNGGESELLEN*, který měl premiéru 4. dubna v kině Eldorado.¹⁹⁾ Tuto návštěvu sledovaly belgické noviny, rozhlas (ve francouzštině i vlámsčině) a filmové týdení-

16) Marika Rökk, *Herz mit Paprika*. München: Wilhelm Heyne Verlag 1976, s. 106.

17) Rökk, tamtéž, s. 107.

18) Srov. Moeller, c. d., s. 163.

19) Anon., Heinz Rühmann Hertha Feiler. *CINEMA* 1, 1941, č. 10 (15. 4.), s. 5.

ky, které ukázaly hvězdný pár na procházce po bruselském náměstí Grande-Place.²⁰⁾ A je třeba poznamenat, že PAB bylo veškerou touto pozorností médií velmi potěšeno.²¹⁾

Na konci května roku 1941 podnikla krátkou cestu do Bruselu jedna z nejpopulárnějších německých filmových hvězd, Zarah Leanderová. Zastavila se jen na pár hodin cestou z Paříže (kde dabovala svoji roli pro francouzskou verzi blíže neidentifikovaného filmu) zpět do Německa — tak to alespoň prezentoval tisk; je ale docela dobře možné, že směřovala do Švédska, kde trávila hodně času. Za doprovodu manželky tiskového mluvčího Ufy Carla Opitze se účastnila krátkého setkání s novináři v hotelu Métropole (protože se nikde neobjevuje zmínka o tom, že by mluvila francouzsky, předpokládám, že otázky a odpovědi byly formulovány v němčině).²²⁾ Slíbila novinářům, že se do Belgie brzy vrátí, aby propagovala svůj nový film *VE STÍNU SLÁVY* (dost možná byla v Paříži dabovat právě tento snímek), k tomu ale nedošlo, alespoň ne během okupace. PAB ve své zprávě kritizuje skutečnost, že krátkost návštěvy neumožnila realizovat žádné veřejné vystoupení, ale současně zaznamenává, že se herečce dostalo široké pozornosti tisku.²³⁾

Začátkem března 1942 navštívila Belgii Ilse Wernerová.²⁴⁾ Se zástupci tisku se setkala 10. března během tiskové konference, kterou narychlo uspořádala Ufa. Protože se narodila v Nizozemské východní Indii nizozemskému otci a německé matce, mluvila jak němcky, tak nizozemsky. To byl zřejmě důvod, proč se konalo ještě speciální setkání s vlámskými novináři a spisovateli.²⁵⁾ Zanedlouho poté ukazoval filmový týdeník Wernerovou na návštěvě historického centra Bruselu (náměstí Grande-Place, socha čurajícího chlapečka) a podle stejného šotu uskutečnila herečka také představení pro německé vojáky.²⁶⁾ Je docela dobře možné, že hlavním důvodem její cesty do Belgie bylo právě toto vystoupení, ač záměrně držené v tajnosti.

Koncem července a začátkem srpna téhož roku strávil v Bruselu nějaký čas režisér Hans Steinhoff. Díky tomu, že byl autorem řady populárních filmů, se jeho jméno objevovalo v tisku velmi často. Účastnil se setkání Mezinárodní filmové komory (kde jinde než v hotelu Métropole) a — což je z hlediska širšího publika ještě důležitější — propagoval svůj nový film *REMBRANDT*, který měl 30. července premiéru v kině Scala a poté byly jeho projekce přesunuty do mnohem většího sousedního kina Eldorado.²⁷⁾ Steinhoffův propagandistický protibritský snímek *OHM KRÜGER* v Belgii nikdy v běžné distribuci nebyl, zato *SUPÍ DĚVČE* bylo velmi populární a mimořádným hitem se stal i *REMBRANDT*.

V listopadu 1943 přijela do Belgie německá hvězda Heinrich George, a to v rámci evropského turné, které podnikal se Schillerovou divadelní společností. Vystupovali v Bruselu, Antverpách a Gentu. George se 12. listopadu 1943 účastnil belgické premiéry filmu

20) Vande Winkel, *Nazi newsreels...*, s. 53.

21) Armádní velitel pro Belgii a severní Francii — Belgické oddělení propagandy, zpráva o činnosti oddělení a stavu propagandy za období od 15. do 26. února 1941 (s. 9), CEGESOMA, GRMA, T 77 — roll 982.

22) Anon., 'Echos et nouvelles' and 'Echo's en nieuwtjes. *CINEMA* 1, 1941, č. 13 (1. 6.), s. 3, 7.

23) Armádní velitel pro Belgii a severní Francii — Belgické oddělení propagandy, zpráva o činnosti oddělení a stavu propagandy za období od 15. do 31. května 1941 (s. 6), CEGESOMA, GRMA T 77 — roll 982.

24) L'actrice Ilse Werner à Bruxelles. *Le Soir* 11. 3. 1942, s. 2. Ilse Werner grüsst die Soldaten. *Die Brüsseler Zeitung* 11. 3. 1942, s. 5. Ilse Werner in ons land!. *Vooruit* 13. 3. 1942, s. 6.

25) Anon., Ilse Werner te Brussel; Anon., Ilse Werner à Bruxelles. *CINEMA* 2, 1942, č. 8 (15. 3.), s. 2, 7.

26) Vande Winkel, *Nazi newsreels...*, s. 126.

27) Několik článků o Steinhoffově návštěvě se objevilo v časopise *CINEMA* 2, 1942, č. 17 (1. 8.).

VELKÝ STÍN, ve kterém hrál hlavní roli a který se částečně natáčel v Schillerově divadle.²⁸⁾ Premiéra se odehrála v kině Métropole (které ovšem nemá nic společného s oním stejnojmenným hotelem) s kapacitou 2 795 diváků. Návštěvu Heinricha Georga podrobně reflektoval tisk i filmový týdeník, který obsahoval rovněž dvouminutovou ukázkou z filmu VELKÝ STÍN.²⁹⁾

Závěr

Tato krátká a převážně popisná studie se pokusila o rekonstrukci návštěv německých filmových celebrit (Mariky Röckové, Georga Jacobyho, Heinze Rühmannana, Herthy Feilerové, Zarah Leanderové, Ilse Wernerové, Hanse Steinhoffa a Heinricha Georga) v Belgii. PAB tyto cesty sice přijímalo s nadšením, ale většinou byly připravovány dosti chvatně až na poslední chvíli. Celebrity, které byly schopné komunikovat ve francouzštině nebo hollandštině, toho rády využívaly a necítily žádnou povinnost mluvit německy. Zarah Leanderová Belgií pouze projížděla na cestě z Paříže a žádný konkrétní film nepropagovala, stejně jako Lise Wernerová. Největší vliv měla hned první návštěva německé filmové celebrity v okupované Belgii, tedy turné Mariky Röckové. Ta také jako jediná postupovala podle pečlivě připraveného programu, který ji zavedl do několika belgických měst. Zdá se tedy (ačkoli jsem v začátku takový závěr vůbec nepředpokládal), že ani PAB, ani belgické pobočky Ufy a Tobisu nedokázaly rozvinout nějakou konzistentní strategii pro využití německých filmových hvězd coby kulturních aktérů. Zřejmě to platí nejen pro Belgii, ale pro celou okupovanou Evropu — mohli bychom říci, že to byla promarněná příležitost.

Takový závěr ovšem platí jen pro belgické *návštěvy* filmových hvězd. Koneckonců, i když propagační návštěvy mohou napomoci v ustavování obrazu hvězdy, ta může docela dobře získat fanouškovskou základnu v určitém regionu i bez toho, aby jej osobně navštívila. Zarah Leanderová, Marika Röcková nebo Ilse Wernerová nejen hrály, ale také zpívaly — nahrávaly německé písničky, které se často vysílaly na německých rozhlasových stanicích, včetně Němci kontrolované *Sender Brüssel*. Rozličné prameny — například rozhovory s pamětníky,³⁰⁾ kteří navštěvovali kina v období válečné a poválečné popularity těchto hvězd³¹⁾ — zřetelně naznačují, že německé filmové hvězdy dokázaly i tak úspěšně propagovat německou kinematografii, německou populární hudbu a dost možná i německý jazyk.

Z anglického originálu určeného pro *Illuminaci* přeložil Pavel Skopal.

28) Anon., Heinrich George te Antwerpen, Gent en Brussel. *CINEMA* 3, 1943, č. 22 (15. 11.), s. 16. Anon., Heinrich George à Bruxelles. *Le Soir* 12. 11. 1943, s. 1.

29) Vande Winkel, *Nazi newsreels...*, s. 247.

30) Rozhovory realizovali pod dohledem autora tohoto textu studenti katedry historie na Ghentské univerzitě v letech 2005–2006.

31) Zarah Leanderová uskutečnila v roce 1954 turné po Belgii, během kterého zpívala písničky z filmu *VELKÁ LÁSKA* z roku 1942 a další oblíbené hity.

Roel Vande Winkel působí na Katolické univerzitě v Lovani a na umělecké akademii LUCA v Bruselu a je editorem časopisu *Historical Journal of Film, Radio and Television*. Kromě celé řady studií v akademických časopisech připravil jako editor publikace *Cinema and the Swastika: The International Expansion of Third Reich Cinema* (s Davidem Welchem) a *Silencing Cinema: Film Censorship around the World* (s Danielem Biltereystem).

Citované filmy:

Bylo to noci májové (Eine Nacht im Mai; Georg Jacoby, 1938), *Kora Terry* (Georg Jacoby, 1940), *Ohm Krüger* (Hans Steinhoff, 1941), *Ráj mládenců* (Paradies der Junggesellen; Kurt Hoffmann, 1939), *Rembrandt* (Hans Steinhoff, 1942), *Supí děvče* (Die Geierwally; Hans Steinhoff, 1940), *Tanečnice Janina* (Hallo Janine!; Carl Boese, 1939), *Valčík z Oněgina* (Es war eine rauschende Ballnacht; Carl Froelich, 1939), *Ve stínu slávy* (Der Weg ins Freie; Rolf Hansen, 1941), *Veel geluk, Monika!* (Jan Van derheyden, 1941), *Velká láska* (Die große Liebe; Rolf Hansen, 1942), *Velký stín* (Der große Schatten; Paul Verhoeven, 1942), *Wenn die Sonne wieder Scheint* (Boleslaw Barlog, 1943).

SUMMARY

German Film Stars as Cultural Agents in Occupied Belgium (1940–1944)**Roel Vande Winkel**

Many articles and books discuss film stars of the so-called 'Third Reich', the movies they played in and/or the ways in which such stars supported by the National-Socialist regime, by attending social events, supporting *Winterhilfe* or performing for German troops. This article expands that focus by looking at the ways in which German film stars were deployed to target foreign audiences. Within the context of his ongoing research on the German reorganisation of the Belgian film sector (1940–1944), the author reconstructs the visits that several famous actors or directors (Marika Röck, Georg Jacoby, Heinz Rühmann, Hertha Feiler, Zarah Leander, Ilse Werner, Hans Steinhoff and Heinrich George) paid to German-occupied Belgium (1940–1944). This reconstruction demonstrates that such visits were welcomed by the German propaganda service in Belgium (Propaganda-Abteilung Belgien), but, all in all, were rarely and sometimes rather hastily organised. The propaganda service and the Belgian branches of the German film distributors Ufa and Tobis seem to have failed to develop a consistent strategy of using German film stars as cultural agents. By extension, the German film producers/distributors do not seem to have developed a similar strategy for (occupied) Europe.

keywords: Belgium, WW II, film stars, Marika Röck, Zarah Leander, Ilse Werner

klíčová slova: Belgie, druhá světová válka, filmové hvězdy, Marika Röcková, Zarah Leanderová, Ilse Wernerová